

Integrační kurzy v Německu

Olga Martin

Abstrakt:

Autorka přibližuje praxi jazykových a integračních kurzů v Německu, na kterých se podílí jako lektorka.

Bydlení, lékař, úřad, zaměstnání – všední den může být pro imigranty, pokud neovládají němčinu, dost namáhavý. Aby se nově příchozí co možná nejrychleji adaptovali, jsou učebnice pro integrační kurzy zaměřené na praktická témata. Důvodem je, že i mimo výuku – ve škole, v bance nebo na úřadě – se migranti mohou ocitnout v situacích, kdy budou muset vyjádřit a obhajovat své názory. Jazykový kurz nabízí přistěhovalcům lépe se na takové situace připravit a procvičit si je. Jako lektorka integračních kurzů, které se skládají z jazykového a orientačního kurzu, bych se po třech letech výuky ráda podělila o svou zkušenost.

Největší výzvou pro vyučující je asi různorodost skupin. Často se stává, že se jazyková úroveň účastníků značně liší. Východoevropané, kteří se většinou učí jazykům písemnou cestou, jsou při dialogích spíše rezervovaní. Naopak studenti z arabských zemí kompenzují své potíže v písemném vyjadřování ústně. Proto má smysl dávat studenty s rozdílnými znalostmi dohromady při týmové práci.

Vyučující v kurzech musí absolvovat studium oboru Němčina jako cizí jazyk (DaF). V tomto oboru se učí zprostředkovat německý jazyk za pomoci různých učebnic a metod na různých úrovních. Mnohé se člověk ale musí naučit teprve „za chodu“. Heterogenita migrantů se odráží v kurzech v mnoha ohledech. Setkávají se tam nejen studenti s rozličným původem a mateřským jazykem, ale značné rozdíly jsou i mezi účastníky pocházejícími ze stejných zemí a se společnou mateřštinou. Vedle osmnáctileté Turkyně z Anatolie, která absolvovala pět let školní docházky, sedí padesátiletý imám z Istanbulu s vysokoškolským teologickým vzděláním. Zmíněná mladá žena přicestovala do Německa před dvěma měsíci, protože se vdala za Turka, který už dlouho bydlí v Německu a takřka neumí mluvit současnou turečtinou. Imám zase bydlí s rodinou už víc jak osm let v Kolíně v turecké komunitě a téměř

nepotřebuje znalost německého jazyka v každodenním životě. Jeho děti už fungují jako tlumočníci. V tomto případě pomůže společný mateřský jazyk a student s vysokoškolským vzděláním může v roli prostředníka vysvětlit některé gramatické problémy.

Zatímco tyto jazykové rozdíly mohou být při řízené spolupráci když ne odstraněny, tak alespoň prospěšně použity, existují také odlišnosti, které vyučování překáží. V takových případech musí vyučující zapomenout na idealismus a entuziasmus. Jedná se například o rozdílné pohledy na politické a náboženské konflikty v původních zemích a zafixované kulturní názory. Ty při doučování jazyka příliš změnit nejde. Jak například sblížit židy z bývalého Sovětského svazu s Palestinci nebo Araby? Pro ilustraci uvádím příklad z praxe. Studenti mají v cvičení popsat zemi, ze které pocházejí. Věta „Berlín je hlavním městem Německa.“ se modeluje a procvičuje „Tripolis je hlavním městem Libye.“, „Kyjev je hlavním městem Ukrajiny“. Student z Palestiny je na řadě: „Jeruzalém je hlavním městem Palestiny.“ Židé z Ruska a křesťanští Afričané protestují a tvrdí, že Jeruzalém je hlavním městem Izraele. Obě strany mají podle své logiky pravdu. V této napjaté situaci by bylo kontraproduktivní, kdyby lektor vyjádřil svůj názor a v debatě pokračoval. Navíc by ve většině kurzů pro začátečníky na takovou diskusi ani nestačila znalost jazyka. Takový výrok je lepší přejít a pokračovat v cvičení s dalším studentem. Nebo v případě silnějšího napětí dát jasně najevo, že o takových záležitostech se nebude diskutovat. Důležité je vyznačit hranice mezi diskusí a učební látkou.

Jiné odlišnosti než rozdílná znalost jazyka mohou být přínosné, různé názory na témata, jako jsou pozice žen ve společnosti, výchova dětí bez použití násilí, homosexualita a další, často vedou k napínavým diskuzím, při kterých se migranti učí prosadit v německém jazyce. Velmi často dochází k diskuzi žen z Thajska nebo Kambodži společně s arabskými nebo tureckými ženami. Prvně jmenované jsou většinou manželkami Němců a integrují se celkem rychle do západního hodnotového systému. Druhé jsou vdané za Araby a Turky a pohybují se převážně ve své komunitě. V těchto diskuzích hrají témata jako náboženství, rodina, sexualita velkou roli, ale většinou se debata bere s humorem.

Jazykový kurz se skládá z 600 hodin výuky. Po něm následuje test, který obsahuje poslechovou, čtecí, písemnou a ústní část. Všichni frekventanti musejí dosáhnout jazykové úrovně B1 podle společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Druhou částí integračního kurzu je orientační kurz (45 hodin). Tento kurz umožní přistěhovalcům nahlédnout do právního řádu, kultury a dějin Německa. Znalosti získané při této výuce se rovněž ověřují v testu, který následuje po skončení kurzu. Pro tento kurz je vyčleněna vlastní učebnice.

Integrační kurz a úspěšně absolvovaný test jsou podmínkami pro nabytí občanství. V Hesensku a Bádensku-Würtembersku kromě testů pro integrační kurz existuje i sporný a diskriminující test pro udělení občanství. V tomto testu jsou uchazečům o občanství položeny otázky týkající se osobního názoru na terorismus, homosexualitu, výchovu dětí bez použití násilí a podobně. Otázka, jestli by v tomto testu i němečtí občané vždy zastupovali ten

„správný názor“, je ponechána mimo pozornost. Test pro udělení občanství je nejenom diskriminující, ale také zbytečný. Přistěhovalci totiž probírají demokratické hodnoty a německou kulturu už v orientačním kurzu. Nechtěně tento test demonstruje i zdařilou integraci. S úspěchem ho tudíž parodují komici tureckého původu, kteří se vysmívají tvůrcům testu.

Snaha o řešení situace migrantů přichází v Německu dost pozdě. První větší přistěhovalecké vlny z Turecka a Itálie do Německa byly už v 50. letech minulého století. Ale až od roku 2005 je v Německu v platnosti Zákon o přistěhovalcích, který významně podporuje alespoň jazykovou integraci. Novinkou je, že kurzy musí absolvovat celá řada přistěhovalců, a to i těch, kteří žijí v Německu již léta a z různých důvodů je nenavštěvovali. Do integračních kurzů se musí přihlásit i přistěhovalci, kteří pobírají od státu nějaký druh sociální podpory a ti, kteří vykazují jazykové nedostatky. Mnozí účastníci, kteří žijí v Německu již delší dobu, se zabývají v kurzech poprvé tématy jako je „běhání po úřadech“, protože komunikaci s úřady za ně často vyřizují rodinní příslušníci a známí, kteří s tím mají již zkušenosti. Od účasti na kurzech jsou osvobozeni ti, kteří se jich nemohou zúčastnit z časových důvodů kvůli zaměstnání. To je případ především pracujících na směny. V tomhle vidím slabou stránku systému a přála bych si větší spolupráci mezi zaměstnavateli a přistěhovaleckými úřady. Byrokracie je asi jedním z největších problémů jak pro instituce, tak pro studenty. To, zda se přistěhovalec účastnit kurzu musí nebo vůbec smí, závisí na jeho statutu.

Účastníci se finančně na kurzech podílejí jedním eurem na vyučovací hodinu. Zbytek hradí stát, jednotlivá spolková země a obec. Nezaměstnaní nemusejí platit nic. Za integrační kurzy, stejně jako za schválení vyučujících a účastníků, za koncepci testů, zkoušek a učebnic zodpovídá v Německu Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky.

Více informací lze v němčině nalézt například na <http://www.bamf.de>.

Článek vznikl v rámci projektu "Czech Made?" Multikulturního centra Praha za podpory Evropské komise.